

YERYONG'OQ (*Arachis hypogaea* L.) NAVLARIDA NANOPREPARATLAR QO'LLASHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI

F.A.Muxtarov

Toshkent davlat agrar universiteti dotsenti

S.M.Mahmudov

Toshkent davlat agrar universiteti magistri

Annotatsiya: Ushbu maqolada yeryong'oqning Toshkent-112 va Qibray-4 navlarida nanopreparatlar qo'llashning iqtisodiy samaradorligi o'rganilgan. Tadqiqotlar natijasida nanopreparatlar hosildorlikni oshirishi, mahsulot tannarxini kamaytirishi hamda yalpi va sof daromad ko'rsatkichlarini yaxshilashi aniqlandi. Eng yuqori iqtisodiy samaradorlik Qibray-4 navining 6-variantida kuzatilib, hosildorlik 21,4 s/ga, sof daromad 8,608 ming so'm va rentabellik darajasi 65,11 % ni tashkil etdi. Olingan natijalar nanopreparatlardan foydalanish yeryong'oq yetishtirishda iqtisodiy jihatdan samarali ekanligini ko'rsatdi.

Kalit so'zlar: Yeryong'oq, nanopreparat, hosildorlik, yalpi daromad, sof daromad, tannarx, rentabellik, iqtisodiy samaradorlik.

Аннотация: В данной статье изучена экономическая эффективность применения нанопрепаратов на сортах арахиса Ташкент-112 и Кибрай-4. Результаты исследований показали, что использование нанопрепаратов способствует повышению урожайности, снижению себестоимости продукции, а также улучшению показателей валового и чистого дохода. Наиболее высокая экономическая эффективность была отмечена в 6-м варианте сорта Кибрай-4, где урожайность составила 21,4 ц/га, чистый доход — 8 608 тыс. сумов, а уровень рентабельности достиг 65,11 %. Полученные результаты свидетельствуют о том, что применение нанопрепаратов является экономически эффективным приемом при возделывании арахиса.

Ключевые слова: арахис, нанопрепарат, урожайность, валовой доход, чистый доход, себестоимость, рентабельность, экономическая эффективность.

Abstract: This article investigates the economic efficiency of applying nanopreparations to the peanut varieties Tashkent-112 and Qibray-4. The research results demonstrated that nanopreparations increased yield, reduced production costs, and improved both gross and net income indicators. The highest economic efficiency was observed in Variant 6 of the Qibray-4 variety, where the yield reached 21.4 centners per hectare, net income amounted to 8,608 thousand UZS, and profitability

reached 65.11%. The obtained results indicate that the use of nanopreparations is an economically effective approach in peanut cultivation.

Keywords: *peanut, nanopreparation, yield, gross income, net income, production cost, profitability, economic efficiency.*

KIRISH: Qishloq xo‘jaligi rentabelligining asosiy sharti mahsulot birligiga yetishtirish xarajatlarini kamaytirish hisoblanadi. Bu maqsadga erishish uchun qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini hosildorligini oshirish lozim. Hosildorlikni oshirishning asosiy omillari sifatida yuqori sifatli urug‘lik tanlash, yuqori va sifatli hosil olishni ta‘minlovchi agrotexnologiyalarni qo‘llash, ekinlarni oziqlantirish muddatlari va me‘yorlarini to‘g‘ri belgilash, ekinzorni begona o‘tlardan tozalash va boshqa ko‘pgina omillar bo‘lib hisoblanadi [1;2].

Tajribada mahalliy yeryong‘oqning “Toshkent-112” va “Qibray-4” navlarini yetishtirishda “Nanoxitozan” nanopreparatini qo‘llash me‘yorlari va muddatlarining iqtisodiy samaradorligi aniqlandi.

Tadqiqot ishida o‘rganilgan har bir yeryong‘oq navlari bo‘yicha “Nanoxitozan” nanopreparatini qo‘llashda iqtisodiy samaradorlikni aniqlash uchun olingan tadqiqot natijalari bo‘yicha uch yillik o‘rtacha dukkak hosilini belgilangan harid narxiga ko‘paytirish orqali sotishdan olingan yalpi daromad aniqlandi. Hisoblangan yalpi daromaddan jami xarajatlar olib tashlandi va olingan sof daromad aniqlandi. Ja‘mi xarajatlarni esa uch yillik o‘rtacha hosildorlikka bo‘lish orqali 1 kg yeryong‘oqning tannarxi aniqlandi [3].

Olingan sof daromadni jami xarajatlarga bo‘lish orqali rentabellik ko‘rsatkichi aniqlandi. O‘tkazilgan tadqiqot ishida yeryong‘oq navlarini yetishtirishda “Nanoxitozan” nanopreparatini qo‘llash iqtisodiy jihatdan samarali ekanligi aniqlandi[4].

Tadqiqot obyekti va usullari: Tadqiqotlarda yeryong‘oqning Toshkent-112 va Qibray-4 navlari o‘rganildi. Tajribalar dala sharoitida olib borilib, turli variantlarda nanopreparatlar qo‘llanildi. Iqtisodiy samaradorlikni baholashda hosildorlik, yalpi daromad, ishlab chiqarish xarajatlari, mahsulot tannarxi, sof daromad va rentabellik ko‘rsatkichlari hisoblab chiqildi.

Natijalar va ularning muhokamasi: Tadqiqot natijalari nanopreparatlar qo‘llanilishi yeryong‘oq navlarining iqtisodiy samaradorligiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatishini ko‘rsatdi.

“Toshkent-112” navida nazorat hisoblangan 1-variantda hosildorlik 10,8 s/ga, yalpi daromad 11,016 ming so‘m, sof daromad 0,676 ming so‘m va rentabellik 6,54 % ni tashkil etdi. Nanopreparatlar qo‘llangan variantlarda hosildorlik 13,8–16,2 s/ga gacha oshdi. Natijada yalpi daromad 14,076–16,524 ming so‘mga, sof daromad esa 1,766–3,714 ming so‘mga yetdi. Eng yuqori rentabellik 5-variantda qayd etilib, 28,99 % ni tashkil etdi [5].

Yeryong‘oq navlarining iqtisodiy samaradorlik ko‘rsatkichlari

Ko‘rsatkichlar	Navlar	Formulalar	Tajriba variantlari					
			1	2	3	4	5	6
Hosildorlik s/ga	Toshkent-112	H	10,8	13,8	14,1	15,9	16,2	16,1

Ko'rsatkichlar	Navlar	Formulalar	Tajriba variantlari					
			1	2	3	4	5	6
	Qibray-4		13,6	17,5	18,9	19,7	20,7	21,4
1 kg don xomashyosi-ning bahosi, ming so'm	Toshkent-112	B	1,02	1,02	1,02	1,02	1,02	1,02
	Qibray-4		1,02	1,02	1,02	1,02	1,02	1,02
Yalpi daromad, ming so'm	Toshkent-112	Y=H*B	11,016	14,076	14,382	16,218	16,524	16,422
	Qibray-4		13,872	17,85	19,278	20,094	21,114	21,828
Harajatlar, ming so'm	Toshkent-112	X	10,34	12,31	12,46	12,78	12,81	12,93
	Qibray-4		10,41	12,45	12,76	12,98	13,05	13,22
Tannarx	Toshkent-112	T=X / H	9,57	8,92	8,84	8,04	7,91	8,03
	Qibray-4		7,65	7,11	6,75	6,59	6,30	6,18
Sof daromad, ming so'm	Toshkent-112	S.d.= Y – X	0,676	1,766	1,922	3,438	3,714	3,492
	Qibray-4		3,462	5,4	6,518	7,114	8,064	8,608
Rentabellik, %	Toshkent-112	R=S.d./X*100	6,54	14,35	15,43	26,90	28,99	27,01
	Qibray-4		33,26	43,37	51,08	54,81	61,79	65,11

“Qibray-4” navida barcha iqtisodiy ko'rsatkichlar yuqori bo'ldi. Nazorat variantida hosildorlik 13,6 s/ga, yalpi daromad 13,872 ming so'm va sof daromad 3,462 ming so'mni tashkil etdi. Keyingi variantlarda hosildorlik 17,5–21,4 s/ga gacha oshib bordi. Mos ravishda yalpi daromad 17,850–21,828 ming so'm, sof daromad esa 5,400–8,608 ming so'mni tashkil etdi. Rentabellik darajasi 33,26 % dan 65,11 % gacha oshdi. Navlar o'rtasidagi taqqoslash natijalari Qibray-4 navining ustunligini ko'rsatdi. Masalan, 6-variantda Qibray-4 navining hosildorligi Toshkent-112 navi ga nisbatan 5,3 s/ga yuqori bo'ldi. Yalpi daromaddagi farq 5,406 ming so'mni, sof daromaddagi farq esa 5,116 ming so'mni tashkil etdi. Shu bilan birga mahsulot tannarxi Toshkent-112 navida 8,03 ming so'm bo'lgan bo'lsa, Qibray-4 navida 6,18 ming so'mni tashkil etdi. Bu esa mahsulot yetishtirish xarajatlarining samaraliroq qoplanishini ko'rsatadi.

Olingan natijalar nanopreparatlar qo'llanilishi natijasida hosildorlik oshishi bilan bir qatorda iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichlari ham sezilarli yaxshilanishini tasdiqladi. Ayniqsa, Qibray-4 navida preparatlarning ta'siri kuchliroq namoyon bo'lib, barcha variantlarda yuqori natijalar qayd etildi.

Xulosa: Yeryong‘oq navlarida nanopreparatlar qo‘llash hosildorlik va iqtisodiy samaradorlik ko‘rsatkichlarining oshishiga olib keldi. Toshkent-112 navida rentabellik 6,54–28,99 % oralig‘ida bo‘lgan bo‘lsa, Qibray-4 navida bu ko‘rsatkich 33,26–65,11 % ni tashkil etdi. Eng yuqori iqtisodiy samaradorlik Qibray-4 navining 6-variantida kuzatildi. Natijalar nanopreparatlarni yeryong‘oq yetishtirish texnologiyasiga joriy etish iqtisodiy jihatdan maqsadga muvofiq ekanligini ko‘rsatdi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR

1. Atabayeva X.N., Umarov Z.U. **O‘simlikshunoslik**. – Toshkent: Mehnat, 2021. – 320 b.
2. Dospexov B.A. **Metodika polevogo opyta**. – Moskva: Agropromizdat, 1985. – 351 s.
3. G‘ulomov Y.G., Jo‘rayev A.T. **Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti**. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2022. – 276 b.
4. Islomov A.A., Tursunov S.S. Yeryong‘oq ekinining hosildorligiga agrotexnik omillarning ta‘siri // **Agro ilm**. – 2023. – №4. – B. 45–48.
5. FAO. Peanut (Groundnut) Production Statistics and Economic Importance. – Rome: Food and Agriculture Organization, 2024.